

EKO

UMBERTO

IME RUŽE

Prevela Milana Piletić

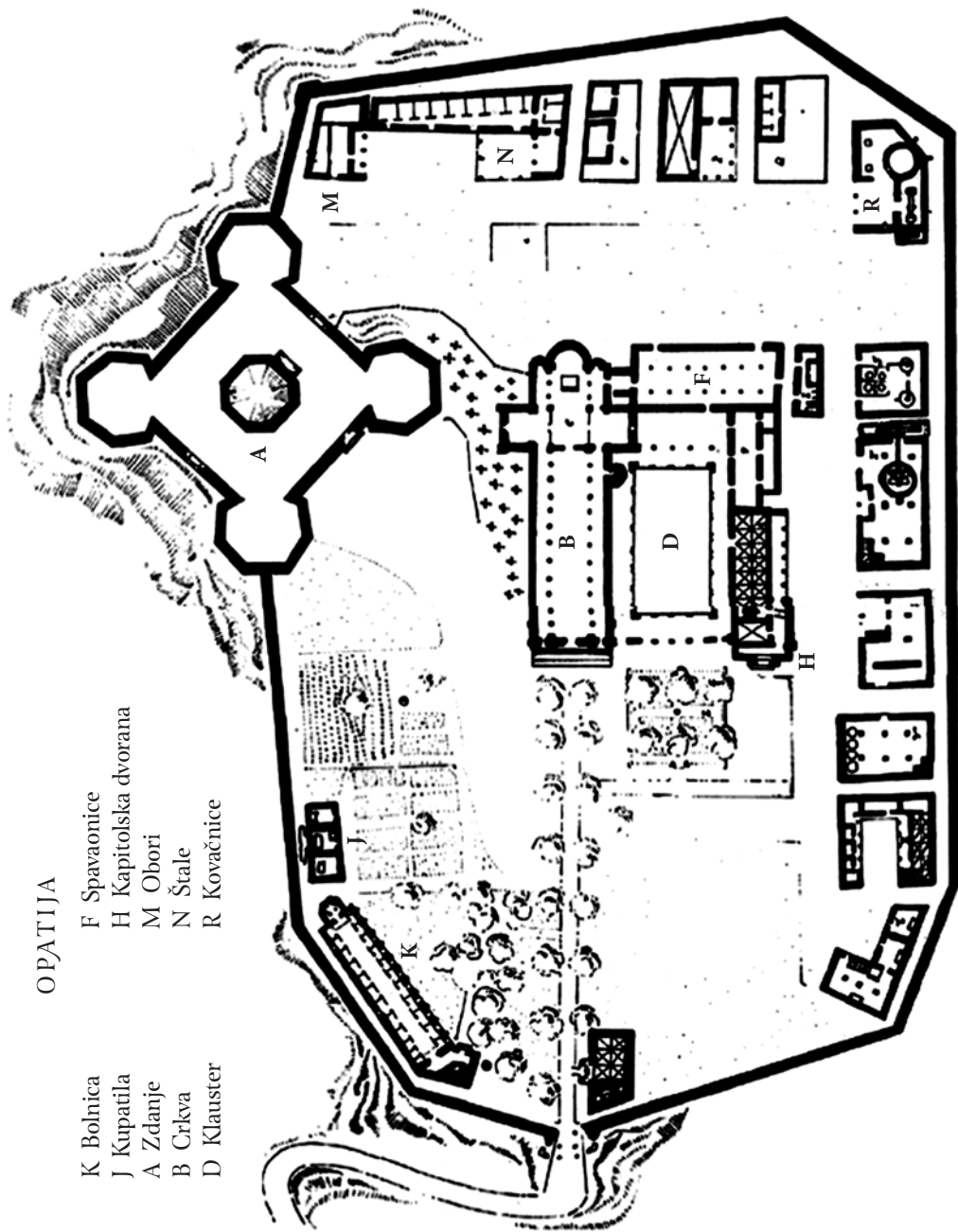
 izdavaštvo
vulkan

Beograd, 2014.

OPATIJA

K Bolnica
J Kupatila
A Zdanje
B Crkva
D Klauster

F Spavaonice
H Kapitolska dvorana
M Obori
N Štale
R Kovačnice

BELEŠKA UZ NOVO IZDANJE

Nazvati ovo izdanje revidiranim možda bi zazvučalo suviše pompezno, budući da raznolike i raštrkane ispravke koje sam uneo u prvobitni tekst nisu izmenile njegovu narativnu strukturu, ni jezički stil. Povodom stila, uklonio sam jedino reči koje su se neumesno ponavljale na rastojanju od svega nekoliko redova, pribegavajući sinonimima, ili ponekom (ali retkom) pojednostavljuvanju sintaksičkih konstrukcija.

Ispravio sam malobrojne previde (zaista malobrojne, moram da naglasim u prilog svom pregledanju isključivo srednjovekovnih tekstova) kojih se već trideset godina stidim. Na primer, u jednom ondašnjem priručniku za travare pominjala se *cicerbita* (jedna vrsta cikoriije), ja sam pročitao *cucurbita*, čime sam od nje napravio tikvu – a tikva je u srednjem veku bila nepoznata, pošto je do nas stigla tek kasnije, iz Amerike.

Možda se najdoslednije varijacije tiču obima latinskih citata. Latinski je bio (i jeste) od suštinskog značaja, naime valjalo je zgodama i nezgodama pridati manastirski štimung i posvedočiti verodostojnost i autentičnost upućivanja na ondašnje ideje; s druge strane, hteo sam da svog čitaoca podvrgnem izvesnoj pokajničkoj disciplini. Međutim, moj američki izdavač, Helen Vulf, skrenula mi je pažnju na činjenicu da evropski čitalac, čak i ako nije učio latinski u školi, u glavi ima mnoštvo latinskih natpisa, pročitanih na fasadama palata ili crkava, ili citata koje je čuo, bili oni filozofski, pravni ili religiozni, tako da ga ne hvata strah od reči kao što su (recimo) *dominus* ili *legitur*. Američki čitalac bi se, međutim, našao pred mnogo ozbiljnijim poteškoćama – kao kada bi se kod nas pojavio neki roman s brojnim citatima na mađarskom.

Otuda smo se moj prevodilac Bil Viver i ja latili rasterećivanja – dođuše ovlašnog – odlomaka na latinskom, ponekad započinjući latinskim navodom, ali nastavljajući na engleskom, ili ostavljajući citat onakav kakav je, da bismo potom parafrazirali ono što je u njemu bitno – a pritom sam imao na umu običaj koji vlada u mom kraju da se govori na dijalektu, ali se najvažniji iskazi podvlače tako što se ponove na italijanskom.

Pošto sam pročitao prevod na engleski, shvatio sam da pomenuta rasterećenja ne remete stil teksta, a izvesne njegove delove čine prohodnijim. Stoga sam odlučio da rasteretim i ovo italijansko izdanje. Pada mi na pamet kako je Horhe, tokom jedne rasprave u biblioteci, izjavio: „Forte potuit sed non legitur eo usus fuisse.“ Nisam smogao snage da časnoj starini oduzmem to pribegavanje svetom jeziku, ali sam odmah zatim, pripovedajući kako se Sveti Lavrentije dok su ga pekli sprdao sa svojim mučiteljima, tako što ih je podsećao kako ga valja okrenuti i na drugu stranu (i tu je bilo navedeno: „manduca iam coctum est“), sve lepo prepričao na italijanskom, ne bih li doskočicu učinio razumljivom. Takvim postupkom sam, između ostalog, devet redova sveo na četiri, čime je i ritam dijaloga postao gipkiji.

Piscu se katkad dešava isto što i zubaru čiji pacijent u ustima oseća nekakvu izbočinu, a dovoljno je samo malo preći to mesto bušilicom pa da mu lakne. Dovoljno je izostaviti jednu reč pa da čitava rečenica postane vazdušastija.

Eto, to je sve. Kada bi se održalo nekakvo takmičenje u kome bi čitaoci bili pozvani da otkriju sva ona mesta koja sam izmenio, pobednika ne bi bilo, pošto su neretko u pitanju samo veznici, i to uz jedva primetne eufonijske intervencije. Možda sve ovo nije ni bilo vredno pomena, ali pošto novo izdanje, usled bibliografske preciznosti, nosi naziv „pregledano“, dužnost mi nalaže da saopštim šta sam učinio.

U. E.

NARAVNO, RUKOPIS

Šesnaestog avgusta 1968. dospela mi je do ruku jedna knjiga iz pera izvešnog opata Valea, *Le manuscript de Dom Adson de Melk*, traduit en français d'après l'édition de Dom J. Mabillon (*Aux Presses de l'Abbaye de la Source, Paris, 1842*). Knjiga, opremljena uistinu oskudnim istorijskim podacima, tvrdila je da verno prenosi jedan rukopis iz XIV veka koji je, opet, pronašao u manastiru u Melku veliki erudit XVII stoleća, onaj kome toliko dugujemo povodom istorije benediktinskog reda. Učeno otkriće (moje, dakle treće u vremenskom sledu) radovalo me je dok sam boravio u Pragu, iščekujući jednu dragu osobu. Šest dana kasnije sovjetske trupe zaposele su zlosrećni grad. Preturivši štošta preko glave, dokopah se austrijske granice kod Linca, odande stigoh do Beča, gde mi se pridruži iščekivana osoba, pa zajedno krenusmo uz Dunav.

U atmosferi velikog duševnog uzbuđenja čitao sam, sav očaran, strašnu povest Adsa iz Melka, i ona me je ophrvala toliko da sam bezmalo u jednom dahu sačinio prevod, u nekoliko velikih svezaka koje pravi „Papeterie Joseph Gibert“ i u kojima je takvo uživanje pisati ako je olovka meka. I sve tako stigismo nadomak Melka, gde se još uvek, na strmini ponad jedne rečne okuke, uzdiže prelepi Štift, koji je tokom vekova više puta obnavljan. Kao što je čitalac, sva je prilika, već pretpostavio, u manastirskoj biblioteci nije bilo ni traga Adsovom rukopisu.

Pre dolaska u Salzburg, jedne tragične noći u malom hotelu na obali jezera Mond, moje saputništvo naglo se prekide, a osoba s kojom sam putovao nestade, ponevši sa sobom knjigu opata Valea, ne iz zlobe, nego stoga

što se naša veza okončala iznebuha i sred pometnje. I tako mi ostade niz rukom ispisanih svezaka i golema praznina u srcu.

Nekoliko meseci kasnije, u Parizu, odlučio sam da istraživanje sprovedem do kraja. Od malobrojnih podataka koje sam iz francuske knjige napabirčio, preostao mi je onaj koji je upućivao na izvor, izuzetno tačno i detaljno:

VETERA ANALECTA, Sive COLLECTIO VETERUM ALIQUOT OPERUM & Opusculorum omnis generis, Carminum, Epistolarum, Diplomatum, Epitaphiorum, & CUM ITINERE GERMANICO, Adnotationibus & aliquot disquisitionibus R.P.D. Joannis Mabillon, Presbyteri ac Monachi Ord. Sancti Benedicti e Congregatione S. Mauri. – NOVA EDITIO, Cui accessere MABILONII Vita & aliquot opuscula, scilicet Dissertatio de PANE EUCHARISTICO, AZYMO ET FERMENTATO, ad Eminentiss. Cardinalem BONA. Subjungitur opusculum ELDEFONSI Hispaniensis Episcopi de eodem argumento ET EUSEBII Romani ad THEOPHILUM Gallum epistola, DE CULTU SANCTORUM IGNOTORUM. Parisiis, apud Levesque, ad Pontem S. Michaelis, MDCCXXI, cum privilegio Regis.

Odmah sam našao Vetera Analecta u Biblioteci Sent Ženevjev, ali se, na moje veliko iznenađenje, pronađeno izdanje razlikovalo u dvema pojedinostima: pre svega, izdavač je bio Montalant, ad Ripam P.P. Augustinianorum (prope Pontem S. Michaelis), a zatim, štampano je dve godine kasnije. Jedva da je potrebno i pomenuti da u ovim spisima nije bilo nikakvog rukopisa čiji bi autor bio Adson ili Adso iz Melka, već su posredi, kao što se svako može uveriti, analecta, tj. zbornik tekstova, koji su svi kratki ili osrednje dužine, dok se povest koju je Vale prepisao prostirala na nekoliko stotina stranica. Raspitao sam se kod tadašnjih glasovitih medijevalista, kakav je bio dragi i nezaboravni Etjen Žilson, ali je bilo neosporno utvrđeno da su Vetera Analecta koje sam video u Biblioteci Sent Ženevjev jedino postojeće izdanje. Nadalje, izlet do Opatije Surs, koja se uzdiže nedaleko od Pasija, i razgovor sa vrlim don Arneom Lanešetom, ubedili su me da nikakav opat Vale nije objavljivao knjige koristeći manastirsku

štamparsku presu koja, uostalom, i ne postoji. Poznato je koliko su francuski učenjaci nemarni u davanju iole pouzdanih bibliografskih podataka, ali je ovaj slučaj prelazio granice svakog razumnog pesimizma. Počeo sam da mislim da mi se u rukama obreo falsifikat. I sama Valeova knjiga bila mi je tada već nedostupna (ili se, barem, nisam usuđivao da je zatražim od lica koje ju je odnelo). Jedino što mi je preostalo bile su moje beleške, u koje sam već počinjao da sumnjam.

Postoje čudesni trenuci velike fizičke posustalosti i snažnog motornog nemira u kojima se sluče priviđenja poznatih osoba iz prošlosti („en me retraçant ces details, j'en suis à me demander s'ils son réels, ou bien se je les ai rêvés“)¹. Kao što sam kasnije saznao iz lepe knjižice opata Bikoja, mogu se ugledati i još nenapisane knjige.

Da se nije desilo nešto novo, još uvek bih se pitao odakle li je stigla priča Adsa iz Melka; međutim, dok sam u Buenos Ajresu prebirao po tezgama jedne male antikvarne knjižare u Korijentesu, nedaleko od slavnijeg Patio del Tango, u istoj velikoj ulici, u rukama mi se našao prevod na španjski jedne knjižice Mila Temesvara, O upotrebi shema u šahu, koju sam već jednom prilikom citirao (preuzimajući navod) u svom tekstu Apokaliptični i integrisani, pišući recenziju njegove najnovije knjige Prodavci apokalipse. U pitanju je bio prevod izvornika koji se više ne može naći, na gruzijskom jeziku (Tbilisi, 1934) i tamo sam, na veliko iznenađenje, pročitao iscrpne navode iz Adsovog rukopisa, samo što izvor nije bio ni Vale, ni Mabijon, nego otac Atanasijus Kirher (Athanasius Kircher; ali o kojem je delu reč?). Jedan učeni čovek – držim da ga nije umesno ovde imenovati – kasnije me je uveravao (a citirao je indekse napamet) da veliki jezuit nikada nije pomenuo Adsa iz Melka. No Temesvarove stranice bile su mi pred očima i epizode na koje se pozivao bile su apsolutno analogne epizodama iz rukopisa koji je Vale preveo (naročito je opis lavirinta raspršio sve nedoumice). Što god da je kasnije o tome napisao Benijamino Plačido², opat Vale je postojao, kao i, dabome, Adso iz Melka.

Zaključio sam da se Adsove uspomene tačno uklapaju u prirodu događaja o kojima priča: one su obavijene mnogim i nerazjašnjenim tajnama, počev od samog autora, pa sve do poprišta, opatije, čiji položaj Adso

¹ „... Prisećajući se tih pojedinosti, pitao sam se da li su one stvarne, ili sam ih sanjao“. (Fr.) (Prim. prev.)

² La Repubblica, 22. septembar 1977.

uporno i jogunasto prećutkuje, što dopušta nagađanja kojima se dolazi do nekakvog neodređenog područja između Pompoze i Konka, s tim što se razborito može pretpostaviti da se opatija nalazila negde duž hrbata Apenina, između Pijemonta, Ligurije i Francuske (otprilike između Lericija i Turbije³). Što se tiče doba u kome se opisani događaji odvijaju, to je kraj novembra 1327. godine, ali je neizvesno kada autor piše. Uzevši u obzir da za sebe kaže da je 1327. bio iskušenik, a već na pragu smrti dok je sastavljao memoare, možemo pretpostaviti da je rukopis nastao tokom poslednjih deset ili dvadeset godina XIV veka.

Kad malo bolje razmislim, bilo je veoma malo razloga koji su me mogli navesti da objavim moj italijanski prevod sumnjivog, neogotskog, francuskog prevoda jednog latinskog izdanja iz sedamnaestog stoleća, i to dela koje je na latinskom napisao monah Namac krajem četrnaestog veka.

Pre svega, kakav stil odabrati? Iskušenja da se ugledam na italijanske uzore iz iste epohe valjalo se odreći kao nedopustivog: ne samo da Adso piše na latinskom, nego je i jasno, osmotri li se kako protiče tekst u celini, da je njegova kultura (ili kultura opatije koja nedvosmisleno utiče na njega) daleko starija; očigledno, u pitanju je viševekovni zbir saznanja i stilskih manira koje vezujemo za tradiciju kasnog srednjovekovnog latiniteta. Adso misli i piše kao monah koji je ostao nepristupačan za revolucionarni prodor narodnog jezika, privržen stranicama smeštenim u biblioteci o kojoj pripoveda, budući odgajen na sholastičkim tekstovima crkvenih otaca, i njegova je povest (izuzev aluzija na XIV vek i zbivanja u njemu, prema ih Adso beleži uz mnoge nedoumice i uvek samo po čuvenju) mogla biti napisana, barem što se jezika i učenih citata tiče, u XII ili XIII veku.

S druge strane, Vale je neosporno, prevodeći Adsov latinski na svoj neogotski francuski, uneo i razne slobode koje nisu uvek bile stilskog reda. Na primer, likovi katkad govore o dejstvu trava i pritom se jasno oslanjaju na onu knjigu tajni pripisanu Albertu Velikom, knjigu koja je tokom stoleća doživela bezbrojne prerade. Adso je za nju sigurno znao, ali ostaje činjenica da on iz nje navodi odlomke u kojima se previše doslovno odražavaju bilo Paracelzusi recepti, bilo, u interpolacijama, delovi izdanja za

³ Tra Leric e Turbia: kao krševit, nepristupačni kraj Ligurije pominje Dante (Čistilište, III, 49). (Prim. prev.)

koje je utvrđeno da potiče iz vremena vladavine dinastije Tjudor⁴. S druge strane, ustanovio sam da je u periodu u kome je Vale prepisivao (?) Adsov rukopis, Parizom kružila izdanja Velikog Alberta i Malog Alberta⁵ iz sedamnaestog veka koja su tada već bila nepopravljivo iskvarena. A ipak, kako biti siguran da tekst, na koji su se oslanjali Adso ili monasi čije je razgovore on beležio, nije sadržavao, u raznim glosama, sholionima i dodacima, i beleške kojima se kasnije napajala kultura novih naraštaja?

Najzad, da li je trebalo da zadržim latinski jezik u odlomcima koje ni sam opat Vale nije smatrao prikladnim za prevođenje, možda da bi očuvao vremensku patinu? Nije bilo nikakvih određenih opravdanja za moj postupak, izuzev nekog osećanja, možda i pogrešno shvaćene, vernosti izvoru... Uklonio sam izlišno, ali sam ponešto i ostavio. I bojim se da sam postupio poput loših romanopisaca koji, prikazujući lik nekog Francuza, stavljaju ovome u usta „parbleu!“ i „la femme, ah! la femme!“.

Da zaključim: obuzet sam nedoumicama. Doista ne znam zašto sam se konačno odvažio da predstavim rukopis Adsa iz Melka kao da je autentičan. Recimo, to je čin proistekao iz zaljubljenosti. Ili, ako hoćete, način da se oslobodim brojnih i davnih opsesija.

Prenosim tekst opata Valea ne mareći za aktuelnost. U godinama kada sam ga otkrio bilo je u optičaju ubeđenje da valja pisati samo baveći se sadašnjošću i nastojeći da se svet promeni. Danas, nakon što je prošlo više od deset godina, radost književnika (čije je uzvišeno dostojanstvo uspostavljeno) jeste u tome što sme pisati iz čiste ljubavi prema pisanju. I tako ja sad osećam da slobodno mogu da ispričam, naprosto iz uživanja u pripovedanju, povest Adsa iz Melka i krepi me i raduje što je ona preda mnom, tako neizmerno udaljena u vremenu (sada kad razum bdi, rasterujući sva čudovišta nastala u njegovom snu), tako veličanstveno lišena svih odnosa s našom današnjicom, bezvremeno tuđa onome čemu se nadamo i onome u šta se pouzdajemo.

⁴ *Liber aggregationis seu liber secretorum Alberti Magni*, Londinium, juxta pontem qui vulgariter dicitur Flete brigge, MCCCCXXXV.

⁵ *Les admirables secrets d'Albert le Grand*, A Lyon, Chez les Héritiers Beringos, Frates, à l'Enseigne d'Agrippa, MDCCLXXV; *Secrets merveilleux de la Magie Naturelle et Cabalistique du Petit Albert*, A Lyon, ibidem, MDCCXXXIX.

Umberto Eko

Jer ona je priča o knjigama, a ne o bedi svakidašnjice, i njeno čitanje može nas privoleti da izgovorimo, s velikim podražavaocem⁶ Tomom Kempijskim: „In omnibus reliquiem quaesivi, et nusquam inveni nisi in angulo cum libro.“

5. januara 1980.

⁶ Verovatno otuda što njegovo najuticajnije delo nosi naziv *De imitatione Christi*. „Svugde sam tražio mir, ali ga nigde nisam pronašao, osim u nekom kutku, s knjigom“ (lat.). Prevod odlomaka na latinskom jeziku (ako nije drugačije naznačeno) redigovao je mr Ranko Kozíć, na čemu mu prediteljka srdačno zahvaljuje. (Prim. prev.)

BELEŠKA

Adsov rukopis podeljen je na sedam dana, a svaki dan na periode koji odgovaraju kanonskim časovima. Podnaslove, u trećem licu, verovatno je dodao Vale. No kako su oni korisni za čitaočevu lakše snalaženje, a ovaj postupak ne odstupa od stila uobičajenog u mnogim delima ondašnje književnosti na narodnom jeziku, smatrao sam da ih nije uputno ukloniti.

Donekle me je zbunjivalo Adsovo pominjanje liturgijskih časova, i to ne samo zato što se oni različito određuju prema mestima i godišnjim dobima nego i stoga što se u XIV veku ljudi po svoj prilici nisu strogo držali uputstava koje je u svojoj reguli dao Sveti Benedikt.

Ipak, kako bi se čitalac imao po čemu upravljati, ja sam, delimično izvodeći zaključak iz teksta, a delimično poredeći prvobitnu regulu s opisom monaškog života u knjizi Eduara Šnajdera *Les heures bénédictines* (Paris, Grasset, 1925), stekao mišljenje da je prihvatljiva sledeća procena:

<i>Jutrenje</i>	(za koje Adso katkad koristi i stari naziv, <i>Vigiliae</i>). Između 2.30 i 3 ujutru.
<i>Jutarnje hvale</i>	(po starijoj tradiciji zvane <i>Matutini</i>). Između 5 i 6 izjutra, da bi se okončale u praskozorje.
<i>Prvi čas</i>	Oko 7.30, malo pre no što se razdani.
<i>Treći čas</i>	Oko 9.
<i>Šesti čas</i>	Podne (u manastiru gde monasi nisu radili na poljima, zimi, bilo je to i vreme za obed).
<i>Deveti čas</i>	Između 2 i 3 po podne.

Umberto Eko

- Večernje* Oko 4.30, o zalasku sunca (regula propisuje da se večera pre no što se smrkne).
- Povečerje* Oko 6 (najkasnije do sedam časova monasi odlaze na počinak).

Proračun se zasniva na činjenici da u severnoj Italiji, krajem novembra, sunce izlazi oko 7.30, a zalazi oko 4.40 po podne.

PROLOG

U početku bješe riječ, i riječ bješe u Boga, i Bog bješe riječ. Ona bješe u početku u Boga⁷ i zadatak je vernoga monaha da svaki bogovetni dan sporo i smerno ponavlja jedini neizmenljivi događaj za koji se može tvrditi da je neosporno istinit. No sad vidimo kao kroz staklo u zagonetki, a istina, pre no licem u lice,⁸ ukazuje se mestimice, u crtama (avaj, koliko nečitkim), sred zabluda ovoga sveta, te nam stoga valja da je sričemo iz vernih belega, ma i odande gde nam oni deluju kao pomračeni, bezmalo prožeti nekom sasvim zlonamernom voljom.

Stigavši do kraja svog grešnog života, dok sedokos starim koliko i svet, iščekujući da se u bezdanom ponoru tihe i puste božanstvenosti izgubim, da postanem deo svetlosti anđeoskih umova što ne zbere, dok me k zemlji vuče već otežalo i bolno telo, u ovoj ćeliji dragog mi Manastira Melka, latio sam se posla da na ovom pergamentu ostavim svedočanstvo o divotnim i strahotnim zgodama kojima mi se, u mladosti, slučajilo da prisustvujem, i ponoviću sve što sam video i čuo, ne usuđujući se da otuda proničem u nekakav naum, te ostavljam onima koji će doći (ako ih Antihrist ne preduhitri) znake znakova, e da bi se na njima vršila molitva za razotkrivanje.

Neka mi Gospod podari milost da jasno protumačim zbivanja u opatiji čije je ime sad već bogougodno i valjano prećutati, krajem leta

⁷ Početak *Jevandelja po Jovanu* (1:1). (Prim. prev.)

⁸ *Novi zavet, Korinćanima poslanica prva* apostola Pavla (13:12): „Tako sad vidimo kao kroz staklo u zagonetki, a onda ćemo licem k licu, sad poznajem nešto, a onda ću poznati kao što sam poznat.“ (Prim. prev.)

Gospodnjeg 1327. kada je car Ludvig sišao u Italiju da bi uspostavio dostojanstvo Svetog rimskog carstva, shodno naumu Svevišnjeg i na sramotu drskog uzurpatora što je simoniju sprovodio i jeretike predvodio i u Avinjonu na sveto ime apostolovo ljagu bacio (kazujem o grešnoj duši Žaka od Kaora, koga su bogohulnici poštovali kao Jovana XXII).

Možda je dobro da spomenem, ne bih li događaje sred kojih sam se zatekao bolje obuhvatio, sve ono što se dešavalo na izmaku tog doba, onako kako sam ga tada razumevao, proživljavajući ga, i onako kako ga sada u pamet dozivam, obogaćenog drugim pričama, koje sam docnije čuo – ako moje sećanje uopšte bude kadro da opet pohvata niti čitavog mnoštva toliko zbrkanih zbitija.

Još prvih godina tog veka papa Klement V preselio je papsko sedište u Avinjon, prepuštajući Rim častoljublju lokalnih gospodara: i malo-pomalo se presveti hrišćanski grad pretvarao u arenu ili bludilište, razdiralo ga je nadmetanje njegovih prvaka; nazivao se republikom, a to nije bio, jer su po njemu vršljale naoružane čete razbojnika, i bio je podvrgnut nasilju i grabežu. Sveštena lica koja su se otrgnula od svetovne jurisdikcije komandovala su grupama nasilnika i s mačem u ruci pljačkala, zloupotrebljavala svoj položaj i vodila gnusne poslove. Kako sprečiti da Caput Mundi ponovo, i to po pravdi, bude meta onog ko ushtedne da stavi krunu Svetoga rimskoga carstva i uspostavi dostojanstvo svetovne vlasti koja je nekad pripadala ćesarima?

Elem, godine 1314. petorica nemačkih kneževa izabrala su u Frankfurtu Ludviga Bavariskog za vrhovnog vladaoca u Carstvu. No istog dana su, na drugoj obali Majne, palatinski grof od Rajne i kelnski nadbiskup na isti uzvišeni položaj postavili Fridriha Austrijskog. Dva cara, a jedan presto; jedan jedini papa, a dva prestola: ovakva situacija postala je, doista, izvorište velike pometnje...

Dve godine kasnije u Avinjonu je izabran novi papa, Žak iz Kaora, starac od sedamdeset dve godine, i to baš pod imenom Jovan XXII; jaj Bože da nikada više nijedan papa ne uzme ime koje je sad već mrsko svim čestitim ljudima. Budući Francuz i odan francuskom kralju (ljudi iz te iskvarene zemlje uvek su skloni da zastupaju interese svojih zemljaka i nesposobni su da na čitav svet gledaju kao na svoju duhovnu otadžbinu), on je podržao Filipa Lepog protiv vitezova templarskog reda, koje je kralj optužio (verujem, nepravedno) za najsravnije zločine, ne

bi li se dočepao njihovog imetka, a onaj sveštencički otpadnik bio mu je saučesnik. U međuvremenu se u čitavo zamešateljstvo upleo i Robert Anžijski koji je, da bi zadržao italijansko poluostrvo pod svojim nadzorom, ubedio papu da ne prizna nijednog od dvojice nemačkih careva i tako je ostao glavni zapovednik u crkvenoj državi.

Godine 1322. Ludvig Bavarski pobedio je svog suparnika Fridriha. Strepeći od jedinog cara više nego ranije od dvojice, Jovan je izopštio pobjednika, a ovaj je zauzvrat prijavio papu kao jeretika. Valja reći da je upravo te godine u Perudi održan sabor franjevačkih fratara, a njihov je poglavar Mihailo iz Čezene, prihvatajući molbe „spiritualaca“ (o kojima ću još imati prilike da govorim), proglasio verskom istinom siromaštvo Hrista, jer on, ako je nešto sa svojim apostolima i posedovao, onda je to samo koristio kao *usus facti*. Odluka dostojna poštovanja, usmerena ka očuvanju vrlosti i čistote reda, ali nimalo po volji papi, koji je u njoj možda razaznao jedno načelo koje će ugroziti baš one zahteve koje je imao on sam, budući na čelu crkve, naime da ospori carstvu pravo da bira biskupe, polažući, međutim, pravo na to da sveti tron obavlja investituru cara. Da li iz tih, da li iz nekih drugih razloga, tek 1323. Jovan je osudio franjevačke propozicije u dekretalu *Cum inter nonnullos*.

Pretpostavljam da je upravo tada Ludvig u franjevcima, pošto su već postali papini neprijatelji, video moćne saveznike. Ističući Hristovo siromaštvo, oni su na neki način potkrepljivali ideje carskih teologa, to jest Marsilija iz Padove i Jovana Žandenskog. I najzad, svega nekoliko meseci pre događaja o kojima pričam, Ludvig je, nagodivši se s poraženim Fridrihom, došao sa severa u Italiju, bio je krunisan u Milanu, zavadio se s Viskontijevima, premda su ga ljubazno dočekali, opseo je Pizu, postavio za carskog namesnika Kastruča, vojvodu od Luke i Pistoje (i držim da je tu pogrešio, jer nikada nisam upoznao okrutnijeg čoveka, ako se izuzme Ugučone dela Fadola), i spremao se u pohod na Rim, pošto ga je pozvao tamošnji gospodar Šara Kolona.

Eto kakva je bila situacija kada je mene – već benediktinca iskušnika u Melku – otrgao iz manastirskog spokoja moj otac, koji je ratovao u Ludvigovoj sviti, a jamačno nije bio poslednji među njegovim baronima, i koji je smatrao da je mudro da me sa sobom povede, ne bih li upoznao divote Italije i prisustvovao carevom krunisanju u Rimu. No opsada Pize zaokupila ga je vojnim poslovima. Ja sam to iskoristio za

tumaranje, malo iz dokolice, a malo iz želje da nešto naučim, po toskanskim gradovima, ali taj slobodni i nesputani život nije priličio, mislili su moji roditelji, jednom golobradom mladiću koji se zavetovao da vodi život ispunjen kontemplacijom. I po nagovoru Marsilija, koji me je zavoleo, odlučiše da me preporuče jednom učenom franjevcu, bratu Vilijamu od Baskervila, koji je kao izaslanik polazio na put što će ga navesti i do čuvenih gradova i drevnih opatija. Postadoh tako ujedno njegov pisar i učenik, nikad se zbog toga ne pokajavši, jer sam uz njega prisustvovalao zbivanjima vrednim da se na čuvanje povere, kao što upravo činim, pamćenju onih što će doći.

Tada nisam znao šta to brat Vilijam traži; ako ćemo pravo, ne znam ni danas, a mnm da to nije znao ni on sam, jer je njegova jedina pobuda bila želja za istinom, i podozrenje – koje je vazda gajio, koliko sam video – da istina nije ono što mu se u datom trenutku istinom čini. I možda su mu tih godina svetovni poslovi skretali pažnju s njegovih omiljenih studija. Zadatak koji je Vilijamu bio poveren ostao mi je nepoznat tokom čitavog putovanja, to jest on mi o njemu nije govorio. Tek sam ponešto naslutio, iz razgovora koje je on vodio s opatima manastira u kojima smo konačili, o prirodi toga što on valja da obavi. No nisam do kraja shvatao, sve dok nismo stigli do našeg cilja, kao što ću docnije ispričati. Uputili smo se ka severu, ali nismo se kretali pravolinijski i zastajali smo u raznim opatijama. Otuda smo skrenuli na zapad (premda je trebalo da idemo na istok), gotovo prateći obris brdovitog predela koji od Pize vodi ka putevima Svetoga Jakova⁹, zadržavši se u jednom kraju od čijeg me imenovanja odvraća ono što se u njemu kasnije zbilo, ali su njegovi gospodari bili verni carstvu, a opati našeg reda tamo su se složno odupirali jeretičkom i korumpiranom papi. Putovanje je trajalo dve nedelje, dešavale su nam se razne zgode i nezgode, i u to doba sam upoznao (nikad dovoljno, u šta sam još uvek ubeđen) svog novog učitelja.

Na stranicama koje slede neću se udubljavati u opisivanje osoba – sem onda kada nečiji izraz lica, ili gest, ne budu delovali kao znaci nekakvog nemuštog, a opet rečitog jezika – jer, kako veli Boetije, ništa nije

⁹ Podrazumevaju se putevi kojima su hodočasnici išli do svetilišta u Santjago de Komposteli. (Prim. prev.)